

**NOTES SOBRE
LA HISTÒRIA DEL COL·LEGI
DE NOTARIS DE FIGUERES**

Per MARIÀ BAIG i ALEU

Introducció

Els notaris, tot donant fe de multitud d'actes de la vida familiar, ens han proporcionat una extraordinària font de coneixements per a l'estudi de la vida dels nostres avantpassats. Si considerem la Història, no únicament com una col·lecció de fets polítics i no ens limitem només als aspectes socioeconòmics sinó que ens interessem per una aproximació integral en l'estudi de les poblacions humanes, haurem de reconèixer que les dades subministrades pels notaris reflecteixen una gran part de les activitats i problemes quotidians de les famílies de tots els nivells socials. Més encara, en molts casos, els documents generats pels notaris constitueixen l'únic testimoni que ha aconseguit d'arribar als nostres dies, per la qual cosa són l'única font que ens permet de conèixer la vida diària de molts grups de persones. Pensem, només, en els grans baguls plens de pergamins que fins fa poc encara es guardaven a les golfes de les nostres masies que, malauradament, han anat desapareixent i que estaven constituïts bàsicament per fons notariales⁽¹⁾.

Considerem que l'estudi de la funció notarial a Catalunya té molt d'interès i que encara són necessaris molts estudis de detall de temes concrets o zones geogràfiques compactes. Per això aquest treball es centra en un problema molt determinat dels notaris de Figueres, la formació d'un Col·legi de Notaris l'any 1599, i constitueix l'avanç d'un treball més ambiciós destinat a l'estudi de la funció notarial a l'Empordà. Els documents que presentem formen un plec de la secció «Consultas del Consejo de Aragón» del Archivo Histórico Nacional⁽²⁾ de Madrid i han estat completats amb algunes dades de l'Arxiu de la Corona d'Aragó de Barcelona, secció Reial Audiència (Audiència Política), així com amb alguns impresos de la Biblioteca del Palau de Peralada.

Antecedents

A Catalunya, fins a mitjan segle XIII la funció notarial juntament amb la d'escrivà, va restar reservada quasi exclusivament als clergues i monestirs. És a partir d'aquest segle que s'extén el nomenament de notaris laics, també, però, exercint moltes vegades simultàniament el càrrec d'escrivà de cùries o corts. És interessant de notar que aquesta difusió dels notaris coincideix amb la introducció del paper a Catalunya, que afavoria la redacció de documents⁽³⁾.

Els notaris no formaren un cos uniforme, sinó que hi hagué diferents classes segons l'autoritat que els emparava. Així, en territoris de domini senyorial era el senyor local (Baró, Comte,...) qui nomenava el notari que desenvolupava la seva tasca amb exclusivitat dins de la seva jurisdicció. Els territoris eclesiàstics, així com les cùries eclesiàstiques, tenien també els seus notaris. A més, però, apareixeren una sèrie de notaris, amb jurisdicció a tot el Regne, anomenats pel mateix Rei i

denominats Notaris Reials. Aquesta dublicitat de funcions entre els notaris locals i els reials fou causa d'innombrables disputes resoltes en cada cas per diverses concòrdies. Amb l'aparició de les ciutats i l'augment de les seves competències van sorgir, ja al segle XIV, els notaris nomenats per les Universitats o consells municipals i que ben aviat es col·legiaren per a defensar els seus interessos.

Al segle XIV apareixen, així mateix, les primeres normatives que tendien a garantir l'actuació de tots els notaris. Per constitució del Rei Alfons III, l'any 1333 es va establir que per poder ésser notari calia que l'aspirant conegués l'Art de la Notaria, fos de bons costums i hagués complert 24 anys. Posteriorment, el 1365 fou establert que l'examen públic que havien de realitzar fos celebrat al cap de les respectives vegueries. No obstant, els notaris de destret baronial o eclesiàstic seguiren essent nomenats únicament per la voluntat dels senyors, constituint-se de vegades en càrrecs hereditaris.

És també, a partir del segle XIII, quan apareixen els llibres notariais, amb caràcter generalitzat, a tot Catalunya essent al cap de poc temps obligatoris en totes les notaries. El Rei Pere III, l'any 1351, regulà la redacció d'aquests documents prohibint les abreviatures poc usuals i les exceteracions. Bàsicament, els llibres notariais eren de dos tipus⁽⁴⁾, els «Manulae» que contenien els esborranys dels documents a redactar, i els «Notularum» que eren els llibres «Solemnes» on hi anotaven les escriptures redactades en forma definitiva, i a partir del qual podien després redactar certificacions o transcripcions autoritzades. A més, però, de vegades tenien llibres especials com els de testaments, els llibres que servien per anotar les actes d'una sola família o corporació, i els llibres d'actes de les cúries.

Després de 1736, els llibres notariais canviaren de forma. A partir d'aquesta data, tots els registres hagueren d'ésser anotats en paper timbrat, conservant el notari els originals de les escriptures signades pels interessats i testimonis, reunint-se en volums relligats. Foren el precedent de l'actual «Protocolo Notarial».

A l'edat mitjana, els manuals eren propietat del notari que en podia disposar a voluntat. Aviat, però, es tendí a regular la transmissió d'aquests manuals fins que es disposà que els manuals d'una certa antiguitat fossin reunits en un arxiu general. Com veurem més endavant, els collegis notariais també dictaren normes per tendir a la conservació d'aquests fons.

Avui dia, els manuals notariais empordanesos que han sobreviscut es conserven a l'Arxiu Històric Provincial de Girona, on han estat classificats per municipis i notaries. Segons la legislació actual han de dipositar-se als Arxius Històrics tot els protocols de més de cent anys d'antiguitat⁽⁵⁾.

Notaris i notaries a l'Empordà medieval.

A començament del segle XIII Figueres era una petita vila en el límit dels comtats d'Empúries i de Besalú, al peu mateix de la via romana que servia de divisió comtal. El potenciament urbà de Figueres va iniciar-se a partir de l'any 1267 arran de la concessió de la Carta de Població per part del Rei Jaume I i les conseqüents mesures reials per a l'afavoriment dels seus pobladors⁽⁶⁾.

Un interessant document transcrit per J. Montsalvatge⁽⁷⁾ ens indica que l'any 1203 Figueres pertanyia al districte de la Notaria del Monestir de Sant Pere de Besalú. El document és la concessió, per part del Rei Pere d'Aragó, de l'escrivania del Monestir «tant per testaments com per altres documents» tot establint que, els límits de la mateixa, fossin des de la vila d'Olot fins a Figueres, i de Banyoles fins Albanya i Lledò i fins al castell de Finestres. Aquest límits corresponen a grans línies amb els del propi comtat de Besalú.

La Carta Pobla de Figueres no inclou cap disposició que faci referència explícita al tema dels notaris, encara que, no obstant, estipula⁽⁸⁾ «Decretem que és denomini a la dita vila, Vila Reial i que tingi els límits d'un miliari entorn de la mateixa dins dels quals ni la curia de Besalu ni qualsevol altra pugui entrar per motius de querelles ni per cap altre malefici, i nomes podrà dictaminar el nostre batlle o vicari».

Aquesta independència judicial de Figueres en front del Comtat de Besalú suggereix, doncs, que es deurién deslligar ben aviat també les funcions d'escrivania i notaria.

Felix Duran Canyameres⁽⁹⁾, en les seves «Notas para la Historia del Notariado Catalan», en les quals empra fons directes de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, esmenta dues notícies sobre la Notaria de Figueres que són, però, de difícil comprensió. En primer lloc esmenta una concessió vitalícia de l'escrivania reial de Figueres a Colom Sant Climent l'any 1249. Malauradament, no indica la procedència de la notícia que, per ara, no hem pogut confirmar a través de fons directes. El més sorprenent és la data, abans de la concessió de la Carta Pobla. D'altra banda afirma també haver consultat el manual d'un notari de Figueres anomenat Mallen de l'any 1270 que es conservava, en el fons notarial del districte de Figueres, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Actualment, tot aquest fons ha passat a formar part de l'Arxiu Històric Provincial de Girona on ha estat acuradament ordenat i classificat. El manual més antic d'un notari de Figueres que hi apareix és el del notari Joan Vilafant corresponent a l'any 1406, seguit per un del notari Miquel Olives dels anys 1548-49. Per contra, el que sí que correspon, a l'any 1270, és el manual més antic dels notaris de Castelló d'Empúries (que són també del districte notarial de Figueres), corresponent al notari Pere de Serra. Així mateix, és ben conegut que una de les notaries de Castelló d'Empúries s'ha anomenat Notaria d'en Mallén⁽¹⁰⁾ i està documentada, com a mínim, des de l'any 1304, anomenat-se una segona notaria com a Notaria d'en Bofill⁽¹¹⁾. És molt possible, doncs, que el manual, al que fa referència Duran Canyameres, correspongi realment a Castelló d'Empúries.

La menció més reculada d'un notari de Figueres l'hem trobada en la signatura d'un document de l'Arxiu de la Mitra⁽¹²⁾ de Girona, que és signat pel notari Ramon Benet de Figueres el 8 d'octubre de 1282. La seva signatura apareix en dos altres documents amb data 16 de maig de 1293 i 27 de març de 1296. El primer d'aquests documents és d'una venda en la qual intervenen Guillem de Casadevall de Montmarí i Amalric de Cor de Maçanet i fa referència al delme de la Vajol. Veiem, doncs, que el notari de Figueres intervenia en assumptes dels pobles de la rodalia. Precisament el 15 de gener de l'any 1294 el Rei Jaume II convertí Figueres en el cap d'una Batllia Reial que incloïa diversos pobles empordanesos⁽¹³⁾.

Duran Canyameres⁽¹⁴⁾ ens informa d'un document de l'Arxiu de la Corona d'Aragó que diu que l'any 1295, el dia 10 de desembre el Rei Jaume II va concedir la Notaria de Figueres a Bernat Colom, fent constar que era laic i que ell mateix (el Rei) s'obligava a defensar-lo contra tots els que pretenguessin prendre-li l'escrivania al·legant l'antic privilegi d'exclusivitat dels clergues en el desenvolupament de les tasques notariales.

Hem trobat la signatura d'aquest notari de Figueres, Bernat Colom, en un document de la col·lecció del Sepulcre de Peralada⁽¹⁵⁾ datat l'any 1305. En la seva signatura, Bernat Colom s'anomena notari públic de Figueres. Aquest notari apareix també com a signatari de dos altres documents de l'Arxiu de la Mitra de Girona⁽¹⁶⁾ datats el 23 d'abril de 1308 i el 23 de novembre de 1314.

Una dada molt interessant sobre els notaris de Figueres al segle XIV ens la proporciona Eduard Rodeja⁽¹⁷⁾ que informa que en l'any 1333 el Rei Alfons III va concedir a Figueres el dret que cap notari pogués actuar, fent o aixecant actes en la vila, si no pertanyia a ella. Podem considerar aquest document com un veritable antecedent del que seria el col·legi de notaris de Figueres.

A partir d'aquesta data les referències documentals a la Notaria de Figueres són relativament abundoses, especialment entre els registres de Cancelleria de la Corona d'Aragó. Es tracta, bàsicament, d'una sèrie de documents sobre arrendaments de la Notaria de Figueres, a diverses persones i la seva recuperació per a la vila. Citarem només dos documents, ressenyats per E. Rodeja, que il·lustren el funcionament de la Notaria de Figueres⁽¹⁸⁾.

«En 11 de junio de 1389, el Rey D. Juan autoriza a los cónsules de la villa de Figueras, para que puedan vender o enajenar bienes y que con su producto puedan pagar la compra de la escribanía y notaría de la villa, pudiendo percibir, pero, solamente hasta la cantidad de 25.000 sueldos».

«Don Juan I, rescata por medio de los cónsules del poder de Pedro de Vall, que fué tesorero del Rey Pedro III, la escribanía y notaría de la villa de Figueras, cuyos herederos la tenían hipotecada por el valor de 12.000 sueldos Barceloneses. Los cónsules pagan dicha cantidad a los herederos, y el rey les traspasa dicha hipoteca para que la hagan regir por los notarios que la villa quiera, con derecho a elegirlos y a destituirlos y reponerlos. El precio total de 18.000 sueldos Barceloneses fueron pagados de la siguiente forma a los herederos: Pedro de Vall, 12.000 y 6.000 al tesorero real, dándoles todas las garantías de venta, guardandose pero, el derecho de recuperar la dicha escribanía restituyendoles los 18.000 sueldos entregados.

Monzón, 3 de julio de 1389».

Aquests documents ens mostren com el Rei arrendava o hipotecava la Notaria i Escrivania de la vila de Figueres i com els cònsols de la vila prengueren més drets sobre la seva administració, en especial les potestats de nomenament de notaris. Les funcions del que seria col·legi de notaris de Figueres s'anaven, doncs, perfilant.

La Notaria de Figueres no era l'única que hi havia en terres empordaneses. Veurem ara una petita recopilació de documents que esmenten diversos notaris⁽¹⁹⁾. Aquesta relació, forçosament incompleta, l'hem confeccionat a partir de diverses col·leccions diplomàtiques. Concretament hem consultat:

-(S)- Fons del Sant Sepulcre de Peralada⁽²⁰⁾.

-(C)- Fons del convent del Carme de Peralada⁽²¹⁾.

-(R)- Fons de la Biblioteca del Palau de Peralada, publicat a «Els Remences»⁽²²⁾.

-(L)- Fons de la Canònica de Lledó⁽²³⁾.

-(M)- Fons anomenat de la Mitra, de Girona⁽²⁴⁾.

-(SR)- Fons del Monestir de Sant Pere de Rodes⁽²⁵⁾.

Ens hem limitat, però, als documents amb data dels segles XII, XIII i XIV.

En primer lloc podem esmentar els notaris eclesiàstics, que exerceixen en els Monestirs. Tenim en aquest capítol:

Monestir de Sant Pere de Besalú:

-1212, febrer 13, Bernat de Siria, escriptor públic (R).

-1254, març 15, Ramon de Prat (R).

Monestir de Santa Maria de Vilabertran:

-1297, març 18, Bertran Ornay, notari jurat (R).

-1380, març 9, Joan Roig, notari públic, substituïnt, per l'autoritat de l'abat de Vilabertran, Ramon Pere (R).

Canònica de Lledó:

-1295, gener 6, Ramon de Carbonils, escriptor jurat i notari públic de Barcelona (L).

-1314, juny 30, Br. de Rebelle, escriptor jurat (L).

Monestir de Sant Pere de Rodes:

-1337, Bartomeu Perich (SR).

-1343, Guillem Crespià (SR).

-1374, Ramon Negre (SR).

-1394, Guillem Ferrer (SR).

Ens trobem també amb notaris amb autoritat d'un comte per actuar en tot el comtat:

Comtat d'Empúries:

-1271, maig 19, «Bernardus Guidonis de Vineali» notari públic del senyor Comte d'Empúries (R).

-1308, gener 18, Pere Perpinyà, Notari del Comte d'Empúries per a tots els seus dominis (R).

Vescomtat de Rocaberti:

-1356, abril 10, Ramon d'Ortal, per l'autoritat del senyor Vescomte de Rocabertí, notari públic per a totes les seves terres i dominis (R).

-1364, juliol 31, Castelló Agustí (S).

Finalment, trobem també notaris locals d'una vila o un castell sota l'autoritat del senyor local. Deixant a banda el cas de Figueres, ja esmentat amb detall, podem citar els següents casos:

Peralada:

-1191, juny 20, Guillem Pere (R).

-1263, maig 30, Pons de Fons, Notari públic de la Vila de Peralada (S).

-1281, Guillem Pares (SR).

- 1293, Jacob Barrachi, Notari públic (C).
- 1304, Jaume Berat (SR).
- 1328, agost 6, Berenguer Fulchet (C).
- 1339, Joan Arnau (SR).
- 1356, juny 4, Mestre Guillem Dalmau, per l'autoritat del vescomte de Rocaberti, notari públic de Peralada (C).
- 1369, febrer 14, Bartomeu de Bonpas (C).

Sant Llorenç de la Muga:

- 1250, gener 31, Pere, clergue de Ferreros (M).
- 1357, gener 17, Guillem Ferrer, Notari públic substituïnt per l'autoritat del Vescomte Dalmau de Rocaberti, Francesc Agullana, Notari públic del Castell de Sant Llorenç (L).

Castelló d'Empúries:

- 1240, Pere Guillem (SR).
- 1265, setembre 17, Mateu Eimeric (M).
- 1280, abril 11, Pere de Serra (M).
- 1291, maig 6, Guillem Ghera (M).
- 1296, novembre 3, Bernat de Jonquer (M).
- 1340, Pere Capó (SR).
- 1342, Pere Podiola (SR).
- 1372, Ramon Busiques (SR).
- 1376, Guillem Vidal (SR).
- 1379, febrer 4, Bartomeu Peregrí, per l'autoritat del Bisbe de Girona, notari públic, substituït de Ramon Egidi, notari públic de l'escrivania de la cúria oficial de la vila de Castelló (C).
- 1380, Guillem Mallorca (SR).

Navata:

- 1291, octubre 23, Ramon Jover, notari públic del Castell de Navata (R).
- 1363, abril 19, Jaume Berga (M).
- 1373, gener 6, Miquel Pont (M).

Cabanes:

- 1308, Juny 22, Pere Textor, notari públic (S).

Darnius:

- 1309, agost 18, Berenguer Estraner, notari públic (S).
- 1320, març 2, Berenguer Bigorra, notari públic per l'autoritat del senyor Ponç de Rocaberti⁽²⁶⁾ (S).

Terrades:

- 1315, novembre 26, Ramon Polvorell (M).

Llerç:

- 1340, Berenguer de Molar (M).

Vilademuls:

- 1358, juliol 23, Francesc Sanch, notari públic del castell de Vilademuls per l'autoritat del Vescomte de Rocaberti (R).

La Jonquera:

- 1359, febrer 4, Pere Salacrupi, notari públic substituïnt en Berenguer Llorenç (R).

Llançà:

- 1326, Guillem Resta (SR).

Vilanova de la Muga:

- 1279, Guillem Ferrer (SR).

-1333, Ramon de Dona (SR).

Finalment, podem esmentar que apareixen també notaris reials signant documents que fan referència a terres empordaneses, per exemple:

-1360, març 12, Pere de Pujol, habitant de la vila de Castelló, notari públic per a totes les terres i dominis del Rei d'Aragó.

El fenomen que es produí durant els segles XV i XVI de gradual increment de les potestats de les ciutats es traduí en un major nombre de competències dels regidors, en particular, amb l'aparició de notaris nomenats per les ciutats, fenomen ja insinuat en els documents citats anteriorment.

El fet que caracteritza bé l'aparició de notaris públics a les ciutats és la formació de collegis de notaris a les principals viles catalanes. Les primeres notícies de les que disposem, són les de la confraria de Notaris de Cervera, seguides de les de Barcelona, amb ordinacions del 1361 i 1395. Girona va comptar amb un col·legi l'any 1460 amb un privilegi de reconeixement de l'any 1474⁽²⁷⁾.

La formació d'aquests collegis s'ha de considerar des del punt de vista del moviment gremial català. A l'edat mitjana, els notaris no constituïen cap grup social elevat, sinó que les seves funcions eren considerades com un ofici (ofici vil) i no varen ésser mai admesos en la noblesa. De vegades, especialment en el cas de notaris de destret baronial, tenien els coneixements mínims per a poder redactar els documents. No és estrany, doncs, que una de les principals funcions dels collegis de notaris públics fos la de regular l'accés dels seus membres i dels examens que havien d'efectuar juntament amb la defensa general dels seus interessos.

La fundació del col·legi de notaris de Figueres

L'any 1599 es va produir un fet remarcable en la història dels notaris de Figueres, la formació d'un col·legi notarial, per concessió del rei Felip III de Castella (II d'Aragó). Aquest fet s'inscriu dins de les actuacions del monarca, en la seva visita a Barcelona, per tal de presidir les Corts. Recordem que Felip III va celebrar les seves noces a València el 18 d'abril de 1599 i que va dirigir-se seguidament a Barcelona, on fou rebut amb grans aclamacions populars. Durant la celebració de les corts es varen dictar nombroses lleis i es repartiren diversos títols a la noblesa catalana⁽²⁸⁾. La data de la concessió del col·legi de notaris a instàncies del síndic de la vila de Figueres, 13 de juliol de 1599, coincideix plenament amb el desenvolupament de les corts.

El document que hem consultat es una còpia notarial realitzada sobre paper timbrat el dia 18 de juliol de l'any 1724 i signada pels notaris de Figueres Baudili Requesens i Joan Riusech i Morera⁽²⁹⁾. En la introducció es diu que Baudili Requesens és notari públic de la vila de Figueres i que regeix la notaria i l'escrivania pública de la dita vila i batllia reial per la universitat d'ella. El document que transcriuen l'han copiat d'un llibre en pergami custodiat a la Universitat de la vila «in archivio dicta Universitatis recondito et custodito existente in quo sunt descripta et in debita et autentica forma exemplificata et continuata Regia Privilegia eidem Universitati et singularibus eiusdem»⁽³⁰⁾.

El document transcrit és, per la seva part, una còpia fidel realitzada l'1 de desembre de 1692 per part dels notaris de Figueres, Josep Garriga, Francesc Holiat i Francesc Fages, del document original expedit per la Cancelleria Reial⁽³¹⁾. Pasem, doncs, al seu estudi.

El document comença amb el nom del Rei Felip i tots els seus títols⁽³²⁾ i diu que fa les següents ordinacions d'acord amb les súpriques del sindic de la Vila de Figueres, Francesc Llombard. El text de les ordinacions està escrit en català i transcriurem, íntegrament, una per una, les ordinacions⁽³³⁾.

1 «Señor, per quant en la vila de Figueras vuy en die hi ha algunas personas que usen del art de notaria que no tenen aquella suficiencia y habilitat qual conve Placie perso a V. Magt. concentir y atorgar que puga fer y tenir en dita vila un collegi de Notaris lo qual pugue esser fins á nombre de sis notaris ó mes a arbitre del concell de dita Universitat. Salvo que ara devant puguen esser de dit collegi tots los notaris Reals que vuy se troban tenir casa parada en dita vila exercitant dit art de notari ab decret que ningun altre notari pugue rebrer actes ni contractes en dita vila sino es los collegiats sota pena de vint y sinch Ducats per quiscu y quiscuna vegada y de haver ha dexar los actes que hauran rebuts en la notaria publica de dita vila. Plau á sa Magt».

Aquest és el punt principal de l'acta de constitució del collegi, és a dir, la defensa dels interessos dels notaris contra l'actuació de notaris forans i la garantia de la qualitat del servei. El document, però segueix estipulant:

2 «Item placia á V.Mgt. concentir y atorgar que dits notaris collegiats apres mort sua hagen de dexar totas las escripturas publicas ço es notas, manuals, protocols, testaments inventaris y encants y altres scripturas publicues en poder de la Universitat y que dita Universitat tinga facultat de fer un arxiu en algun lloch convenient de dita vila per a recondir ditas scripturas publicues y elegir hu, ó molts dels notaris de dit collegi per archivers de dit archiu per a poder trauerer clourer, y testificar tots los actes que per las parts interessades demanats seran. Plau á sa Magt.».

En aquest punt es dicten les normes per a la creació d'un arxiu comú per a totes les actes. Segurament, aquesta és la raó per la qual, es conserven, actualment, a l'Arxiu Notarial, les sèries quasi completes a partir del segle XVI, és a dir des de la formació d'aquest arxiu.

3 «Item placia á V. Magt. concentir y atorgar que si algu dels notaris collegiats vivint mudava son domicili fora de dita vila sie obligat en dexar en poder de dita Universitat totas las scripturas publicues que fins en aquell temps fetas haura ab facultat de fer axauch de ses escriptures per temps de un mes ab tal que dit exauch haja de fer dins dita vila de ahont no pugue trauerer ni aportarsen sas escriptures. Plau a Sa. Magt.»

Aquest punt completa l'anterior en el sentit de garantir la conservació dins la vila de Figueres de totes les actes notariales allà realitzades.

4 «Item per esquivar plets placia a V. Magt concentir y atorgar que dits notaris col·legiats no puguen pendrer ni entrevenir en actes judicaris tocants á la escrivania publica de dita vila com son en processos ques portan ó se hajan de aportar en la cort ordinaria de dita vila, ó devant algun oficial ordinari de dita vila sino en cas de ausencia malaltia suspita ó altre just impediment en los quals casos á coneguda dels consols de dita vila puguen en lloch del notari qui regira dita escrivania y notaria publica posarni altres dels col·legiats ó de qualsevols altres dels col·legiats, ó de qualsevols altres quels aparegue y no altrement. Plau á Sa. Magt.»

5 «Item attes que la notaria y scrivania de dita vila es de dita Universitat la qual acostuma de arrendar á notaris Reals a V. Magt. li placia concentir y atorgar que dita Universitat pugua arrendar dita notaria y scrivania tant ad algu dels notaris col·legiats com altres notaris Reals que no sien col·legiats y ad aquells qui mes li donaran en lo arrendament de dita notaria y scrivania la qual no obstant que no sie col·legiat pugue rebre durant dit arrendament tots y qualsevol actes tant judicials com extrajudicials com si fora col·legiat. Plau á Sa Magt.»

Aquesta disposició ens parla, doncs, d'un fet que ja havíem vist, el de l'arrendament de la escribania i notaria, a entera voluntat de la Universitat. És curiós de remarcar el detall que la disposició dóna, tot indicant que es permeti d'arrendar-la a notaris no col·legiats i mentres tant la regentin, que puguin actuar com a tals notaris. Les següents disposicions es centren en el tema de l'accés al col·legi de notaris i les taxes a percebre

6 «Item placia á V. Magt. concentir y atorgar que ningu pugue ser col·legiat ni del numero de dit col·legi que primer no haje practicat quatre anys ço es los dos en casa de algun notari col·legiat de algun col·legi dels notaris de Cathalunya y los altres dos en dita vila de Figueras ó tots quatre anys en dita vila. Plau á S. Mgt.»

7 «Item placia á V. Mgt. concentir y atorgar que los salaris dels actes que rebran los dits notaris puguen ser demanats y exequutats conforme se demanan y exequutan en la Ciutat de Gerona y que tingan la mateixa taxa de Gerona. Plau á Sa. Magt.»

8 «Item placia á V. Magt. concentir y atorgar que los notaris de dit col·legi puguen ordenar per lo be augment y utilitat de dit col·legi ab tal que no sie en perjudici de la dita Universitat. Plau á Sa Magt.»

9 «Item placia á V. Magt. concentir y atorgar que los notaris ques voldran col·legiar hagen de esser examinats per los notaris de dit Col·legi jutge ordinari de dita Vila y Doctor en lleys nomenador per los Consols de dita Vila y que sien admesos en dit Col·legi los que per dits examinadors, ó la major part de ells seran trobats abils y idoneos y no altre persona alguna. Plau a Sa. Magt.»

Aquí s'especifica la composició del jurat davant del qual s'hauran d'examinar els aspirants. És interessant de notar que els còsols de la vila actuen únicament designant un doctor en lleis per formar part del jurat. No es determina el nombre de notaris del col·legi que hi formaran part, possiblement tots ells, que com hem vist eren, en principi, en nombre de sis. L'última disposició és la següent:

10 «Item placia á V. Magt. concentir y atorgar que los notaris que vuy son en dita vila y per temps seran despres de mort llur tingan llurs hereters un any de axauch per poder fer trauerer tots los actes y contractes que los aparran de ses scriptures y aquellas pugan exhigir y retrer los salaris li tocan per los actes ne trauran dels contrahents conforme se usa en la Ciutat de Gerona. Plau á Sa. Magt.».

El document segueix amb unes ratlles de cloenda, on són especificats tots els càrrecs dels signants i acaba amb la data i signatures de la següent forma:

«Daty in civitate nostra Barchinona Die decima tertia mensis July anno á Natt. Domini Millessimo Quingentecimo nonagessimo nono Regnorum autem nostro anno secundo. Yo el Rey Vt. Covarruvias vice cancellarius. Vt. Sabater Regens. Vt. Fontanet pro Generali (). Vt. Franquesa concervator Generalis Dominus Rex Mandavit Nibi Don Petro Franqueza Viza per () Covarruvias vice cancellarium Sabater Regentem Cancellariam Fontanet pro Generali () et me concervatorem Generalem tomo la razon el concervador General Franqueza in diversorum Locunt xxviii ff Cxxxii.»

El document transcriu també les signatures dels autors de la còpia del 1692 i les signatures dels redactors, Baudili Requesens i Joan Riusech i Morera. Quant als redactors del document original, podem dir que Dídac Covarrubias i Sanç (1546-1607), fou Vice-canceller de la Corona Catalano-Aragonesa del 1598 al 1607 i que havia pertangut al consell reial de Felip II. Pere Franquesa i Esteve (1547-1612), comte de Vilallonga, era el secretari de la cort que es celebrava a Barcelona. I Salvador Fontanet (s. XVI-1633), fou regent del Consell d'Aragó a Madrid.

D'aquesta forma quedava instaurat el col·legi de notaris públics de Figueres. Segons veurem en un memorial posterior, va començar a funcionar el dia 30 de gener de l'any 1600. És interessant de notar que a l'Arxiu Històric Provincial, corresponent a l'any 1599 hi ha els volums corresponents a sis notaris diferents⁽³⁴⁾. Són:

- Antic Llavaneres (1553-1600).
- Nicolau Clavo (1561-1599).
- Gaspar Vilar (1579-1618).
- Salvador Prets (1596-1643).
- Joan Casals (1598-1610).
- Miquel Gaspar Casamitjana (1599-1623).

Hi havia, doncs, sis notaris en actiu, com a mínim, l'any de la formació del col·legi de notaris a Figueres. Aquest pot ésser el motiu pel qual, en el text, es dona el 6 com el nombre inicial dels membres del col·legi, encara que podia ésser augmentat segons les necessitats de la vila.

Eduard Rodeja⁽³⁵⁾ ens transcriu una notícia procedent d'un arxiu particular que diu textualment:

«En 1616 se limitó a seis el número de notarios colegidos de la villa de Figueres».

No coneixem més detalls del document original, però ja coincideix amb els documents que presentem, puix que indica la presència del col·legi (encara que no n'esmenta l'origen) i ens parla d'aquest nombre de sis notaris. Possiblement, s'havia augmentat la quantitat i en aquesta data es retornava a les condicions inicials de la formació del col·legi.

El document de formació no ens indica, però, el nombre de notaries existents a Figueres. Ens parla només de la notaria reial de la vila i del nombre de notaris. No és gens aventurat, però, a la vista del text transcrit suposar que hi havien simultàniament diverses notaries, possiblement, cadascuna, amb més d'un notari. Enric Mirambell⁽³⁶⁾ apunta un nombre de tres a quatre notaries per a Figueres.

Hem de lamentar la desaparició, quasi total, de la documentació municipal de Figueres pel que fa referència al període anterior al segle XIX. Els registres de la Universitat de Figueres ens indicarien, sens dubte, molts punts clau en la història de les Notaries de Figueres.

Notem, finalment, que les atribucions dels notaris col·legiats no foren admeses sense oposició. Així, a la Biblioteca del Palau de Peralada hem pogut consultar un extens imprès del segle XVII, escrit en llatí i sense data, que conté una alegació jurídica per part de Felip Escofet, Notari Reial de la Vila de Figueres contra els síndics de la Universitat i els notaris del col·legi de Figueres⁽³⁷⁾. En l'alegació es fa esment del document fundacional del col·legi de notaris i s'insisteix contra la clàusula d'exclusivitat de l'actuació dels notaris col·legiats. No sabem quin fou el resultat final del plet, però de totes maneres, a l'Arxiu Històric Provincial de Girona⁽³⁸⁾, es conserven 31 volums de protocols d'aquest notari, com a notari de Figueres, que van des de l'any 1689 fins al 1723, d'on es pot pensar que es devia d'arribar a algun acord.

La reestructuració del col·legi de notaris de Figueres

Vista ja la fundació del col·legi de notaris de Figueres, passem ara al segle XVIII on va ésser reestructurat de nou i adaptat a les noves lleis aparegudes després del Decret de Nova Planta. En una data que no coneixem, abans del 15 d'abril de 1728, però després del 17 de juliol de 1726, el síndic de la vila de Figueres envià al Rey Felip V una súplica demanant la continuació del col·legi de notaris de Figueres, adjuntant-hi la transcripció del privilegi de Felip III que hem ja estudiat. En aquesta súplica fa una curta història del col·legi i pondera els beneficis que ha reportat a la vila de Figueres durant tots els anys en que ha estat funcionant. Transcriurem ara la carta del síndic de la Vila de Figueres, escrita, aquest cop, en castellà:

«Señor, el Sindico de la Villa de Figueras puesto a los Rs. pies de V.M. dice: que con Rl. Privilegio de 13 de julio de 1599 se sirvió la Magt. del Rey D. Phelipe segundo conceder a la Universidad de dicha villa la facultad de poder formar un Colegio de Notarios, a similitud del de Gerona y efectivamente se formó dicho colegio, estableciendose las reglas, modo y

regimen con instrumento recibido en poder del secretario que entonces hera de dicha Universidad a los 30 de Henero de 1600 el qual hasta el dia presente se ha continuado por el grande beneficio al bien publico que de su formacion y existencia se ha experimentado, pues que entre otras cosas de lo contenido y pactado en dicha formazion es, que todas las escrituras recibidas en poder de dichos Notarios Colegiados despues de sus muertes se ponen y recaudan en el Archivo del comun; conque a mas que aquellas quedan siempre mas guardadas con mucha facilidad se enquentran las escrituras de los contratos por mas antiguos que sean pues no pasan a extraviarse por medio de enagenaciones de unas Personas a otras: experimentandose otros beneficios como el que los Notarios que entran en dicho colegio devan subir primeramente dos exámenes, uno privado y otro publico, e informes de su vida y costumbres, con que los colegiados Notarios deben tener una total aprovación. Asimismo se dispuso en dicha formacion que dichos Notarios Colegiados prometan con estipulacion solemne llevar en buena forma y reglados todos los negocios y contratos recibidos en su poder, de manera que siendo interesado el comun por lo que despues de sus muertes son de la Universidad las escrituras in vigilan exactamente á que dichos Notarios Colegiados cumplan a lo prometido, lo que es en grande beneficio tambien de la utilidad publica: Y como en el stado presente el referido colegio se encontre sin Notario alguno y de otra parte en la misma villa de Figueras se hallen dos notarios publicos con Authoridad Real que tienen otorgado lugar en otro colegio vien que no han sido admitidos hasta ahora por no haver podido hacer los exámenes por la falta de dichos notarios Colegiados; y desee el comun que se continúe la dicha facultad de tener formado Colegio; y deseen los dichos dos particulares ser efectivamente admitidos en el de colegiados por ende haciendo presente a V.M. el citado Real Privilegio.

Suppca. a V.M. se digne permitir la licencia para la continuidad de dicho Colegio segun el thenor de dicho Privilegio y en la forma que hasta aqui la han tenido y al mismo paso que los dichos dos Notarios Reales que hay en dicha villa de Figueras puedan ser admitidos en dicho Colegio dispensandolos por ellos y esta vez tan solamente los exámenes que devian preceder por no encontrarse otros Notarios Colegiales o bien en caso que pareciese no poderse dispensar dichos exámenes por esta vez solamente que pudiesen los Regidores llamar a otros Notarios de la Ciudad de Gerona o de otros que tuviesen igual authoridad, a fin de hazer dichos exámenes y que para dicho efecto se digne V.M. dar aquellas ordenes y providencias que parecieren mas convenientes como lo espera de la catholica Rl. piedad de V.M. en que () merced».

A partir d'aquest document podem veure com el col·legi de notaris havia quedat sense membres, actuant només a la vila de Figueres dos notaris que pertanyien a d'altres col·legis. No deixa de sorprendre aquest

reduït nombre de notaris actuant a Figueres. Hem de creure que la Guerra de Successió hi va tenir quelcom a veure⁽³⁹⁾.

Analitzant el document és interessant de notar que poc després del Reial Privilegi de Felip III es varen dictar unes ordinations del col·legi de notaris que malauradament no coneixem. Aquestes van ésser redactades el 30 de gener de l'any 1600. Seguint amb el document, aquest ens informa dels grans beneficis que el col·legi havia portat a la vila de Figueres, des de la seva fundació, insistint molt amb el tema de la custòdia dels protocols i escriptures, des de llavors recollits en un arxiu comú. El text del document sembla confirmar la suposició que ja avançàvem que els protocols que avui dia es conserven a l'Arxiu Històric Provincial són els recopilats a partir de la creació d'aquest fons comú. Així mateix, l'informe destaca el fet de la realització dels exàmens als pretendents a ésser col·legiats així com els informes sobre vida i costums que es requerien.

Com veurem a continuació, les consultes del Rei Felip V abans d'autoritzar la continuació del col·legi tendeixen en gran manera a estudiar la compatibilitat dels estatuts del col·legi amb les noves lleis implantades a Catalunya arran del Decret de Nova Planta. Per fer això, el Rei envià el memorial al Consell d'Aragó segons una reial disposició que transcrivim a continuació.

«En el memorial adjunto pide el Sindico de la Villa de Figueras la continuación del Privilegio que se la conzedió en año de mil quinientos y noventa y nueve, para formar un Collegio de Notarios; Remítote al Consejo para que sobre esta instancia me consulte lo que se le ofreciere y pareciere.

En Bn. Retiro a 15 de Abril de 1728.

Al Arzobispo Gov^{or} del Consejo».

Des d'aquest moment s'inicià un període de consultes a diversos organismes que durarà des del 15 d'abril de 1728, data de la reial resolució fins al 1 de juny de 1736 data de la resposta del Consell d'Aragó.

El primer pas del Consell fou trametre-ho al Fiscal el qual el dia 21 d'abril del mateix any 1728 indicà la conveniència d'enviar el memorial a l'Audiència de Barcelona per tal que fes un dictamen. El document del Fiscal està escrit sobre paper timbrat datat de l'any 1728 i diu textualment:

«El Fiscal en vista del memorial del Syndico de la villa de Figueras: sobre la continuacion del Colegio de Notarios de ella: remitido con Rl. decreto de 15 del corr:^{te} Dize: responder con pleno conocimiento lo que tubiere por mas combeniente: si el Consejo fuere servido podra mandar que la Aud^a de Barcelona, teniendo pressente el Privilegio que se cita, las ordenanzas que tenia el Colegio y las demas noticias que le parecieron conducentes, informe con toda distinción y claridad sobre el contenido del referido memorial y su Supp:^{ca} lo que se le ofreciere y tuviere () con expression de si sera combeniente se mantenga el antiguo Colegio de Notarios, ó tomar otra prov:^{ca} y en caso de aver de subsistir con que numero de Notarios y que reglas debiera ser, segun el actual gobierno de aquel Principado: Madrid y abril 21 de 1728.».

A l'Arxiu de la Corona d'Aragó de Barcelona, es conserva la documentació procedent de l'Audiència Política. Entre els seus fons, vol. 145 fol. 297 hem trobat una còpia tant de la carta al Consell d'Aragó, com de la sentència de l'Audiència.

La resolució del Consell d'Aragó

Després del dictamen de la Audiència Política de Barcelona, passaren encara uns anys abans no es produí la resolució definitiva del Consell d'Aragó. Es conserven dos documents del Fiscal dirigits al Consell informant sobre el dictamen de l'Audiència de Barcelona. El primer document porta data de 9 d'octubre de 1730 i està redactat sobre el mateix paper d'una carta, datada a Barcelona el 9 de setembre de 1730, que diu que la Audiència ha fet el seu informe. En el text del fiscal es fan algunes modificacions a determinats punts dels estatuts de Felip III que, recordem, estaven transcrits íntegrament en el document de l'Audiència de Barcelona. Examinant l'original d'aquest document de l'Audiència es poden veure encara unes notes marginals, presumiblement del mateix Fiscal, senyalant els punts que s'han de modificar. Podem transcriure, ara, el text redactat pel fiscal:

«El fiscal en vista deste informe de la Aud^a de Barzelona; y demas antecedentes: sobre el restablecimiento del colegio de Notarios de la villa de Figueras: Dice que respecto de ser cierto el Privilegio que se ha expuesto, y ordenanzas en el contenidas, bajo de las quales permaneci6 el colegio hasta el tiempo de las turbaciones, desde el qual se han dejado de nombrar individuos; y ser muy util la existencia de estos colegios, y el mejor uso del arte de Notaria y beneficio del publico; y que los 10 capitulos de las ordenanzas no contienen cossa alguna contra la regia y planta del nuevo gobierno; con las adiciones de que en que al capitulo 1º se limite el numero de Escribanos hasta diez, empezando el restablecimiento por los Escribanos Reales que hubiere en la villa cuio examen se practique llamando por esta vez dos Escribanos de la Ciudad de Gerona, como lo dice la Audiencia, que no expressandose las calidades que ha de tener el que entrare en el colegio, se añada al 6º capitulo que ademas de los años de practica, que se expresa en el, ha de ser mayor de 25 años, de legitimo matrimonio, sin raza ni infecci6n alguna, de buena vida y costumbres, y que no aya tenido oficio vil que cause infamia; cuias circunstancias ha de comprobar antes de entrar á examen á satisfacci6n del colegio, pero sin causarle costas de entidad que puedan dificultarle el (); que en lo que toca á la tasa de los instrumentos que expresa el capitulo 7º sea sin perjuicio de los Rs. aranzeles, á los quales se han de arreglar, en caso de averlos generales por el principado, y finalmente que despues de nombrado y examinado el que ubiere de entrar en el colegio ha de remitir al consejo el nombramiento, copia de la justificaci6n de las expressadas calidades, testimonio de estar declarado habil por los examinadores, y el signo de que ha de usar, para que se le cree escribano publico y del numero y

colegio de Figueras, y se le despache el titulo que se acostumbraba en estos reynos, sin poderse intitular Notario para que se observe la diferencia que en ellos se conoce de escribano a Notario. Si el consejo fuese servido, podra consultar a S.M. sera mui combeniente la confirmación del citado Privilegio y restablecimiento de dicho colegio, en la forma expressada y sin perjuicio de las regalias y de las facultades que corresponden a los Escribanos Reales: Madrid y octubre 9 de 1730».

Podem observar en aquest interessant document que les modificacions del text del privilegi són mínimes, accepta el nombre de 10 suggerit per l'Audiència de Barcelona i inclou algunes restriccions més en les característiques morals dels aspirants. No obstant, indica una clara diferència amb els notaris reials que seran els únics que es puguin intitular Notaris⁽⁴⁴⁾. És de notar, també, com el Consell s'atribueix la facultat d'expedir el títol corresponent i de portar el registre de signatures dels notaris col·legiats.

Una nota marginal a aquest document diu:

«Juntese á este expediente los causados sobre la formacion de los collegios de Notarios de las ciudades de Barcelona y Gerona, y passe todo al Sr. Fiscal: y Madrid y Diziembre 1 de 1730».

Això ens demostra que la tramitació de l'expedient sobre Figueres no anà deslligada de la dels altres col·legis notariais catalans.

El segon paper del Fiscal té molt a veure amb aquesta nota. Aquesta vegada el text esta redactat sobre paper timbrat de l'any 1730 i diu textualment:

«El fiscal en vista de este expediente: sobre el restablecimiento del colegio de Notarios de la Villa de Figueras; y teniendo presenttes los papeles que se han juntado en virtud del auto del 1º de corriente: Dize que respecto de que no ai instancia alguna en () al colegio de Gerona, segun la nota puesta por el oficio y que del expediente sobre el restablecimiento de los tres colegios de Barcelona, no resulta cossa alguna contra el intento de los Escribanos de Figueras; antes si el estado del; y curso que ha tenido, manifiesta se procede unifomemente en estos assumptos; aunque para Barcelona aya la especial circunstanzia de lo mandado por S.M. en el decreto de la nueva planta; y que assi mismo no ai motivo alguno para alterar lo que tiene dicho en su anterior respuesta de 9 de octubre de este año, en que se afirma si el consejo fuese servido, podra referir a lo pedido en la respuesta de 9 de octubre, sin embargo de los papeles que se han mandado juntar. Madrid y Dizbre 15 de 1730».

Després d'aquest document han de transcórrer, encara, cinc anys, abans el Consell no dictaminà. Una nota sobre el paper del Fiscal de 9 d'octubre de 1730 diu que aquesta és la resposta i porta la data de 25 de maig de 1735 amb les signatures de Josep de Castro y Araujo, Antonio Costa de Vargas i D. Andres de Bruna, que eren membres del Consell. El dictamen final encara tardà, doncs s'emet el dia 1 de juny de 1736. El text és molt llarg perquè repeteix part dels documents ja citats. Comença fent el resum de la situació, el decret de Felip V enviant al Consell la sol·licitud

del síndic de Figueres, transcrivint a continuació la sol·licitud, i la transmissió de l'informe a l'audiència de Barcelona. Segueix el text de l'audiència que transcriu el text de Felip III, i la resolució final indica la resolució del Fiscal del Consell amb les modificacions que ja hem vist. El document acaba dient:

«El consejo en vista de todo es del mismo dictamen de su Fiscal, y lo pone presente a V.M. para que resuelva lo que fuera mas de su real agrado y servicio.

Madrid y junio 1 del 1736».

El Rei Felip V aprovà aquestes ordres encara que no coneixem la data precisa, en tot cas abans de l'any 1740. De totes maneres el procés de formació des del moment de la sol·licitud va durar més de 10 anys. Els problemes, però, no es van acabar aquí, doncs, en el moment d'anar a fer els exàmens per a la restauració del col·legi, aparegueren nous conflictes que obligaren, a intervenir de nou, el Consell d'Aragó.

La restauració del col·legi de notaris de Figueres.

Després de l'aprovació de la restauració del col·legi de notaris de Figueres s'havia de procedir a la realització dels exàmens per a la integració dels nous membres, amb un tribunal que s'havia de formar, excepcionalment, amb membres del col·legi de Girona, segons la decisió final del Fiscal. Ara bé, en el transcurs de més de deu anys de consultes i dictàmens, la situació dels notaris de Figueres havia canviat radicalment⁽⁴⁵⁾. L'any 1740, els notaris de Figueres enviaren un nou ofici al Rei, demanant, ara, que no s'haguessin de realitzar els exàmens. Textualment diu:

«Diego Alonso Merino en nombre de los Escribanos Reales Avezindados en la villa de Figueras del Principado de Cataluña, digo: Que havindose aprobado las Ordenanzas de su Colegio de Notarios que se ha mandado restablecer en dicha villa, se dió el Despacho correspondiente, en el que se previene que pasen dos Escribanos de la Ciudad de Gerona para examinar los Individuos que hayan de entrar aora en dicho collegio. Y respecto que los que han de entrar son mis partes, los cuales han venido a examinarse al Consejo y sacado el Título de Escribanos de los Reynos por lo que no parece proporcionado el que hayan de sugetarse á otro examen una vez que fueron aprobados por V.A. ademas que pasar á otra villa los dos Notarios de Gerona á el efecto referido seria causar a mis partes gastos excesivos, en cuya atencion,

A V.A. Suplico se sirva mandar Despachar su Real Provision para que sin embargo de lo mandado en quanto al nuevo examen se omita y no se entienda con mis partes, y que estos siendo como son Escribanos Reales puedan desde luego formar su collegio en el modo y forma que en dicho Despacho y Ordenanzas se previene; que es justicia, que pido V».

En el revers del mateix full, que és un paper timbrat de l'any 1740 hi ha una anotació del Fiscal, datada el 21 d'octubre de 1740. Diu el Fiscal, «El fiscal en vista de este Pedimento, de los Escribanos Reales avezindados en la villa de Figueras, y demas antecedentes de este expediente: Dice que respecto de allarse estos Escribanos

examinados por el Consejo y creados Escribanos Reales aviendo de entrar en el colegio nuebamente restablecido en dicha villa, no parece corresponder el que se sugeten a el examen que en una de sus ordenanzas se proviene: si el consejo fuere servido podra diferir a la question de estas partes por los motivos referidos y demas que proponen o tomar la Provision que mas sea de su agrado. Madrid y Noviembre treinta de mil setecientos cuarenta».

Una altra anotació datada el 13 de desembre de 1740 diu «como lo dice el Fiscal» i hi ha unes signatures il·legibles.

Amb aquest document acaba el plec de consultes al Consell d'Aragó referents al funcionament del col·legi de notaris de Figueres. Resumint, l'interès de col·legi es centrava en dos punts: primer la possibilitat de formar i donar el títol corresponent a nous notaris (o escriptors col·legiats en la segona fase del col·legi) i, per altra part, la uniformització dels serveis, com són la formació i manteniment d'un arxiu centralitzat i la garantia de la conservació i posterior ús dels documents generats.

Conflictes amb els notaris de Castelló

Per acabar aquesta visió de la història dels notaris de Figueres hem de fer esment d'un conflicte de competències que va enfrontar els notaris figuerencs amb els de la veïna Castelló d'Empúries⁽⁴⁶⁾. En aquesta vila, capital de comtat, existia també un col·legi de notaris públics, i, a l'igual que el de Figueres, disposava de privilegi d'exclusivitat de competències dins de la seva jurisdicció.

A la Biblioteca del Palau de Peralada hem pogut consultar un full imprès del segle XVIII que transcriu dos documents de l'any 1757. El primer és una reial Provisió de Ferran V dirigida al Capità General de Catalunya. El segon, és un acús de rebut per part de la Reial Audiència de Barcelona acatant les ordres del Rei. No disposem de la documentació completa de l'afer, però, pel que es pot deduir dels dos documents transcrits, el col·legi de notaris de Castelló emparant-se en antics privilegis (dels quals no se'ns dona més detalls) varen aconseguir un document de confirmació de l'exclusivitat d'actuació a la seva vila. A la vista d'aquest document els notaris de Figueres interposaren una instància a la Reial Audiència de Barcelona al·legant que ells havien pogut sempre entrar a testificar en el comtat d'Empúries. Sembla ésser que la Reial Audiència va acceptar a tràmit la instància i que es va produir alguna resolució contra la qual el Comte d'Empúries va presentar una petició al Rei, la resposta del qual és el primer document que hem esmentat.

El document de la Reial Provisió després d'esmentar el nom del Rei i les seves prerrogatives transcriu la petició que havia rebut que és la que transcrivim a continuació:

«M.P.S. Simon Gómez Pérez. en nombre del Duque de Medinaceli, Conde de Ampurias, en el expediente sobre la privativa, y prohibitiva de los Notarios de dicho Condado, en actuar, y testificar ellos, y no otros, digo; Que à consecuencia de los antiguos Privilegios, y costumbre en que havian estado los Individuos del Colegio de Notarios del expressado Condado, se librò Despacho para que se les mantuviesse en ella, sin

embargo lo qual por los Notarios de la Villa de Figueras se ha hecho instancia en vuestra Real Audiencia de Barcelona, pretendiendo se les mantenga en la possession que no han tenido de poder entrar à testificar como Escrivanos Reales todo genero de Instrumentos dentro del Condado de Castellon de Ampurias, en perjuicio de los Notarios Colegiados en èl, y con efecto se librò en veinte y dos de Abril proximo passado el Despacho de Emplazamiento, cuya copia impressa presento. En cuya atencion à V.A. suplico sea servido librar à mi Parte Real Provision de sobre Carta, para que se mantenga à los Notarios Colegiados de Ampurias en la possession y derecho privativo y prohibitivo en que han estado de testificar dentro de condado, y si los de Figueras, ò qualesquiera otros tuvieran que pedir, lo hagan en el Consejo donde se hallan radicadas estas instancias, que es justicia que pido, etc».

El document de la Pragmàtica segueix explicant que es va enviar la documentació al Consell d'Aragó i que en vistes de l'informe del Fiscal, amb data del 17 de juny, s'escriu la present carta a la Reial Audiència de Barcelona amb la finalitat que aquesta informi de la seva actuació. Textualment:

«Por la qual os mandamos, que dentro de quinze dias primeros siguientes de como os fuese presentada, informeis à los del nuestro Consejo, por mano de Don Juan de Pañuelas nuestro Secretario de Camara, y de Gobierno, lo que os ofreciere y pareciere sobre el contenido, y suplica de la Peticion que va inserta, con expression de los motivos que hayais tenido para haver admitido el recurso hecho à esta Audiencia por los Notarios de dicha villa de Figueras, para tomar en su inteligencia la providencia correspondiente: Y assimismo os mandamos, que en el interin, y hasta tanto, que por los del nuestro Consejo otra cosa se determina en vista de vuestro informe, os mandamos assimismo mantengais al expedido Duque de Medinacelli, y Escrivanos del Condado de Ampurias en la possession de testificar privativamente en dicho Condado, que assi es nuestra voluntad. Dada en Madrid à diez y ocho de junio de mil setecientos cinquenta y siete».

Signen el document Diego, Bisbe de Cartagena, Tomas Pinto Miquel, Manuel Arredondo Carmona, Pedro de Cantor, el Marquès de Puerto Nuevo i Juan de Pañuelas, secretari de càmara del Rei.

La posició del Consell és, doncs, clarament favorable a la part del Comte d'Empúries, el Duc de Medinaceli⁽⁴⁷⁾. La Reial Audiència de Barcelona, en el segon document esmentat, acata les ordres reials. El document és signat per Francesc Prats i Matas, Ruiz de Llano, Secretari del Rei i Escrivà Principal de la Reial Audiència de Barcelona. El text, molt curt i taxatiu diu:

«Certifico: Que havindose visto en el Real Acuerdo la presente original Real Provision, de Consejo, expedida à instancia del Duque de Medinaceli, Conde de Ampurias, se acordò, que se guarde, cumpla y execute lo que Su Magestad manda; que se registre en el Libro que se corresponde, y debuelva el original à la Parte».

La data del document és d'onze d'agost del mateix any de 1757.

Amb la menció d'aquest episodi posem el punt i final a la petita visió de la història del col·legi de notaris de Figueres. Molt possiblement, una anàlisi més acurada dels fons de la Reial Audiència de Barcelona, així com dels de l'Arxiu Històric Provincial ens podrà donar, encara, moltes i interessants sorpreses sobre els notaris de Figueres i, en general, de tot l'Empordà⁽⁴⁸⁾.

A manera de final només caldrà esmentar que les atribucions dels col·legis notariais es varen anar retocant amb diferents resolucions (1755, 1769) fins que, l'any 1862, es va procedir a la refosa completa del Notariat Espanyol, amb l'estructura que ha pervingut fins als nostres dies.

NOTES

- (1) Per a una aproximació a la història de les masies a Catalunya vegeu:
–GIBERT, J. «*La masia Catalana*», Ed. Millà (1947)
–GOLOBARDES, M. «*Els remences dins del quadre de la pagesia catalana fins el segle XV*», Peralada (1971)
–CAMPS i ARBOIX, J. «*La masia catalana*», Ed. Aedos (1959)
–TERRADES, J. «*El món històric de les masies*», Ed. Curial (1984)
Malauradament la recerca a l'entorn de la història de les famílies no ha estat massa desenvolupada a Catalunya. Com una mostra de l'interès que sobre aquest tema existeix a l'atra banda dels Pirineus citem l'obra:
–BERNARD, G. «*Guide des recherches sur l'histoire des familles*», Paris, Archives Nationales (1981).
- (2) La referència del plec de documents de l'Arxiu Històric Nacional de Madrid és: Consultas del Consejo de Aragón, Leg. 6.829, nº 10. No citarem, al llarg del text, la referència particular de cadascun dels documents del plec, ja que no hi són ordenats.
- (3) Per a un breu resum de la història dels Notaris a Catalunya vegeu els corresponents epígrafs de la «*Gran Enciclopèdia Catalana*». És també d'interès:
–MANTILLA TASCÓN, A. «*Escribanos, Notarios y Archivos de Protocolos en España*», a *Archivium* XII (1962) pàg. 3.
- (4) Cal veure la introducció de l'article.
–MIRAMBELL, E. «*Els protocols notarials històrics de Castelló d'Empúries*», a *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos* (1977) pàg. 215.
- (5) MANTILLA, A. obra citada (nota 3).
- (6) TORRENT ORRI, R. «*Figueras Villa Real*», a *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, (1966-67) pàg. 11.
- (7) MONTSALVATJE i FOSSAS, J. «*Colección Diplomática del Condado de Besalú*», XII, pàg. 66, Olot (1902).
- (8) Hem extret la transcripció de la versió que ens dóna:
–RODEJA, E. «*Figueras Notas Históricas, Prehistoria-1386*», Institut d'Estudis Empordanesos, pàg 81 (1960).
- (9) DURAN CANYAMERES, Félix, «*Notas para la Historia del Notariado Catalán*», a «*Estudios y Documentos de los Archivos de Protocolos*», III, pàg. 69, Barcelona 1955.
- (10) ARNALL i JUAN, M. J. «*Un manual de Sant Pere de Rodes del segle XVIII*», a *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, (1985), pàg. 69.
- (11) És realment curiós comprovar com el noms de les dues notaries de Castelló d'Empúries perduraren durant més de cinc segles, ja que, en documents del segle XVII, segueixen distingint-se.
- (12) MARQUÈS i PLANAGUMÀ, J. M. «*Pergamins de la Mitra (891-1687)*», documents nº 389, 455, 489. Aquest és el catàleg del fons conservat a l'Arxiu Diocesà de Girona corresponent a l'administració del patrimoni Episcopal.
- (13) TORRENT ORRI, R., obra citada (nota 6).
- (14) DURAN CANYAMERES, Félix, obra citada (nota 9). Aquí, Duran Canyameres insisteix en el punt del nomenament de notaris laics enfront dels antics privilegis dels monestirs i presenta, la Notaria de Figueres, a tall d'exemple de la política reial d'impulsió del notariat laic. Fa referència al document de Cancelleria Reg. 194 fol. 99 de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, al que farem referència en un futur treball més centrat en l'època medieval.
- (15) GOLOBARDES i VILA, M. «*El Sepulcre de Peralada*», Ed. Biblioteca del Palau de Peralada (1955), Document 12, pàg. 38.
- (16) MARQUÈS, J. M. obra citada (nota 12), documents nº 622, 675.
- (17) RODEJA GALTER, E. «*Figueras Notas Históricas, 1387-1753*», pàg 15. Les referències a l'Arxiu de la Corona d'Aragó són: Cancelleria, Reg. 1.897 fol. 33. Reg. 1.930 fols. 99, 104, 107. En aquests documents, que aquí no estudiarem amb detall, s'esmenta el notari de Figueres Guillem Beguadani, l'any 1389. Duran Canyameres ressenya molt breument aquest episodi en la seva obra citada a la nota 9. Diu textualment «Entre 1370 y 1386 se confirmó a favor de un tal Valls la concesión de la Notaria y la escribanía de la Villa y Bailía de Figueras». Així mateix ens informa també que «entre 1458 y 1463 se hizo donación a un tal Gallet de la escribanía de la Villa y bailía de Figueras».

- (19) Aquesta recopilació l'hem realitzada revisant els documents transcrits en diverses col·leccions diplomàtiques. Malauradament, en moltes obres de recopilació s'esmenta només la ressenya del document sense donar detalls dels notaris que els redactaren. El catàleg de l'Arxiu de la Mitra és una excepció. Un estudi detallat de les activitats dels notaris i de les seves actuacions està encara per fer.
- (20) Els documents provinents del priorat del Sant Sepulcre de Peralada es conserven a l'Arxiu de la Biblioteca del Palau de Peralada (Secció B). Hem usat només, però, els que són transcrits per M. Golobardes en l'obra esmentada a la nota 15.
- (21) Els documents del convent del Carme de Peralada es conserven a l'Arxiu de la Biblioteca del Palau de Peralada (Secció B). Hem revisat, però, només els transcrits per GOLOBARDES, M. «*El Convento del Carmen de Peralada*», Biblioteca del Palau de Peralada (1955).
- (22) GOLOBARDES, M., obra citada (nota 1). Es tracta d'un fons heterogeni format per l'interès del propietari del Palau de Peralada, el Sr. Miquel Mateu, de recopilar els documents procedents de les masies empordaneses que s'anaven desintegrant i que així han pogut escapar a la seva destrucció, destí de gran part d'aquest tipus de documentació, irrepetible i de gran interès.
- (23) Els documents provinents del Priorat de Lledó han estat recollits per -Pere Vayreda i Olives, «*El priorat de Lledó i les seves filials*», Biblioteca Balmes, sèrie II, volum III, Barcelona (1931).
- (24) MARQUÈS, J. M. obra citada (nota 12).
- (25) Els pergamins que han sobreviscut, del fons del Monestir de Sant Pere de Roda, així com els de Santa Maria de Roses, es troben a l'Arxiu de la Corona d'Aragó de Barcelona. Un inventari ha estat realitzat per F. Sevillano Colom, (Madrid 1953) però no esmenta els notaris que realitzaren els documents. Aquí hem considerat només les dades subministrades per M.J. Arnall en el seu estudi sobre un document del segle XVIII que esmenta diversos notaris anteriors. Vegeu nota 10.
- (26) Aquest document ens proporciona una dada que havia estat descuidada sobre la vida de Ponç de Rocaberti, senyor de Sant Llorenç de la Muga, fill del Vescomte Dalmau de Rocaberti, del que es desconeix la data de la seva defunció. Cal veure -BAIG i ALEU, M. «*San Lorenzo de la Muga notas históricas*», a *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, (1972-73) pàg. 79.
- (27) «*Gremis i Oficis a Girona*», obra col·lectiva editada per l'Ajuntament de Girona, (1984), pàg. 176.
- (28) SOLDEVILLA, Ferran «*Història de Catalunya*», Ed. Alpha (1963). Entre els títols que s'assignaren està el de Comte de Peralada per al Vescomte de Rocaberti.
- (29) Del Notari Baldiri Requesens es conserva un únic volum de protocols corresponent a un llibre de comptes dels anys 1719-24. Del notari Joan Riussech es conserven 6 volums dels anys 1726-38.
- (30) L'original, guardat a l'arxiu municipal de Figueres, es deu haver perdut doncs, actualment, la documentació anterior al segle XIX és pràcticament inexistent. J.M. BERNILS, en el seu llibre «*Figueres*» (1977) ens comenta diversos avatars soferts per aquest arxiu.
- (31) Dels notaris que s'esmenten hem trobat volums de protocols només de Francesc Fages, del qual se'n conserven 18 que van des de l'any 1672 al 1705.
- (32) «Nos Philippus Dei Gratia Rex castella Aragonum Legionis utriusque scilia Hierusalem Portugalia Ungaria Dalmatia croatia Navarrae Granatae... Valentia Galitia Majoricarum Hispalis sardinia corduba corcissa murtia Gieronis Albargy Algecira Gibraltaris Insularum Canariae nec non Indiarum Orientalium et Occidentalium Insularum ac terra firma Maris Oceani Archidux Austria Dux Burgundia Brabantia Medidiani Athenarum et Neopatria Comes... Barchinona Rossillionis et Certanie Marchios Oristani et comes Gotani».
- (33) En les transcripcions de documents hem deixat la seva grafia original, malgrat que alguns d'ells són transcripcions del segle XVIII dels documents originals. Compartim plenament l'opinió de Núria Sales que qualifica d'error greu el fet de transcriure textos antics modernitzant-ne el llenguatge i incorporant-hi les normes ortogràfiques actuals: -SALES, Núria. «*Senyors Bandolers i Miquelets*», Ed. Empúries, (1984) pàg. 213.
- (34) MIRAMBELL, E. Els protocols notariais històrics del districte de Figueres, a *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos* (1983) pàg. 91.
- (35) RODEJA, E. obra citada (nota 18) pàg. 135.
- (36) MIRAMBELL, E. obra citada (nota 34).
- (37) Biblioteca del Palau de Peralada, obra titulada: -«*Iuris allegatio pro Philippo Escofet, Notario Reggis Villae Figueriarum contra Syndicum Universitatis et Notariorum Collegii Eiusdem*», sense data.

- (38) MIRAMBELL, E. obra citada (nota 34).
- (39) Corresponent als anys 1727-28 trobem a l'Arxiu Històric Provincial els notaris següents:
 ~Joan Riusech, amb volums des de 1726 a 1738.
 ~José Fages, amb volums des de 1725 a 1759.
 ~Pere Bonet, amb volums des de 1726 a 1747.
- (40) Hem trobat uns impresos de la col·lecció Bonsoms de la Biblioteca de Catalunya sobre la restauració del col·legi de notaris de Barcelona. El primer d'ells és:
 ~Motivos que el Colegio de Notarios Publicos de la Ciudad de Barcelona pone en la recta superior comprehension de la Real Audiencia para que en vista de su solidez y eficacia, se digne hacer consulta favorable a su Magestad (Dios lo guarde) para el logro de su conservacion como a contenido en el capitulo 49 del Real Decreto de Nueva Planta».
 El segon és una Real Cédula de 30 de juny de 1735 restablint el col·legi de Notaris públics reials de Barcelona. Estan citats al:
 ~*Catálogo de la Exposición Conmemorativa del Primer Centenario de la Ley del Notariado (1862-1962)*», per J.M. MADURELL i MARIMON, Barcelona (1962).
- (41) «Gremis i oficis a Girona», obra citada (nota 27).
- (42) CAMPS i ARBOIX, J. «*El Decret de Nova Planta*», Ed. Rafael Dalmau, Barcelona (1963).
- (43) MERCADER i RIBA, J. «*Felip V i Catalunya*», Ed. 62 Barcelona (1968).
 «*L'Arxiu de la Corona d'Aragó*», Ministerio de Cultura, Madrid (1980).
- (44) En aquest document s'insisteix en la distinció entre escrivà i notari. Al llarg dels documents presentats s'ha parlat sempre de notaris. En aquest document, però, es fa una distinció i en el text final de Consell, en la transcripció dels estatuts definitius, en alguns paràgrafs s'ha canviat notari per escrivà, però no en tots. La diferència queda, doncs, ambigua en els textos que hem presentat. La llei estatal de 1862 va separar clarament les funcions d'escrivà i notari reservant per aquests últims les actuacions de caire civil limitant als escrivans les judicials.
- (45) En l'Arxiu Històric Provincial corresponent a l'any 1740 es troben protocols dels Notaris:
 ~REQUESENS, Josep, amb volums dels anys 1730-1756.
 ~FAGES, José (1725-1759).
 ~BONET, Pere (1726-1747).
 ~FELIP (1740).
 ~CORGOLL, José (1740-1763).
 ~SANS, Bonaventura (1729-1784).
- (46) No entrarem en la Història dels Notaris de Castelló, tema que deixarem per a un futur estudi. Ens limitarem ara a comentar uns fets curiosos que complementen la història dels Notaris de Figueres.
- (47) En el moment de la redacció del document, 1757, el comte d'Empúries era Lluís III Fernandez de Cordoba-Figueroa Spinola, 13 Duc de Cardona i Medinaceli.
- (48) Així, per exemple, no hem tractat dels aspectes socioeconòmics de les actuacions dels notaris que poden il·lustrar amb dades de primera mà múltiples aspectes de la història de la vida quotidiana dels nostres avantpassats.